

Adriana Merta-Staszczak¹

Konfiskata majątku poniemieckiego i opuszczonego na Dolnym Śląsku przez instytucje państwowe w latach 1945–1956

Streszczenie

Odbudowa zdewastowanych w trakcie działań wojennych terenów przyłączonych do Polski po 1945 r. była priorytetowym zadaniem nowych władz. Od przywrócenia dawnej roli miejskim ośrodkom przemysłowym i kulturalnym oraz rekonstrukcji gospodarstw rolnych i produkcji rolnej zależały bowiem odbudowa oraz rozwój całego regionu. Podstawowymi barierami w tym procesie były zniszczona infrastruktura, braki materiałowe, niewystarczająca ilość środków transportu, maszyn i narzędzi, ale również szczególnie wykwalifikowanych zasobów ludzkich. Aby uzupełnić niedobory, rozpoczęto poszukiwania mające na celu identyfikację lub odzyskanie nadającego się do dalszego wykorzystania mienia. Odpowiadały za nie powołane do tego celu jednostki państwowe, których działania nabierały szczególnego znaczenia na terenie Ziemi Północnych i Zachodnich.

Słowa kluczowe: mienie poniemieckie, Dolny Śląsk, urzędy likwidacyjne, Przedsiębiorstwo Poszukiwań Terenowych, nieruchomości, dzieła sztuki, zabytki

Wstęp

W wyniku przegranej przez III Rzeszę wojny światowej nastąpiła zmiana granic państwa polskiego i przyłączenie do niego Ziemi Zachodnich i Północnych. Wobec trudnej sytuacji ekonomicznej, zniszczeń wojennych i zapóźnienia cywilizacyjnego priorytetem nowych władz na tych terenach było przejęcie i zagospodarowanie majątku poniemieckie-

---

¹ Dr Adriana Merta-Staszczak, Studium Nauk Humanistycznych i Społecznych Politechniki Wrocławskiej, pl. Grunwaldzki 11, 50-377 Wrocław, e-mail: adriana.merta-staszczak@pwr.edu.pl

go i opuszczonego. Działania takie były nieodzowne dla przywrócenia prawidłowego funkcjonowania gospodarki. Należy jednakże podkreślić, że prowadzona nacjonalizacja była złamaniem praw własności, a u jej podstaw leżały względy polityczne, a nie gospodarcze. Podstawą prawną tych działań był szereg aktów prawnych przyjmowanych od 1944 r.², a pośród nich najistotniejsze okazały się trzy – jeden z 1944 r. oraz dwa z 1946 r. Pierwszym i najważniejszym dokumentem nacjonalizacyjnym był dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (DzU nr 3, poz. 13). Zakładano w nim przejęcie byłych majątków ziemskich przez Skarb Państwa, co miało służyć przebudowie gospodarki i upelnorolnieniu gospodarstw rolnych. Ziemia wraz z zabudową przekazywana była do Państwowego Funduszu Ziemi, którego celem było zagospodarowanie tzw. Ziem Odzyskanych dla osadników, a także przywrócenie roli nadrzędnej państwa w gospodarce narodowej. W kolejnych latach instytucja ta pośredniczyła również w transferze ziemi pomiędzy sektorem prywatnym a państwowym (Sadowski 2009: 212).

Jednym z dwóch kolejnych aktów istotnych w kwestii przejmowania majątków poniemieckich była ustawa z 3 stycznia 1946 r. o przejęciu na własność państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej (DzU nr 3, poz. 17). Dzięki niej sankcjonowano zajmowanie bez jakiegokolwiek odszkodowania przedsiębiorstw przemysłowych, górniczych, komunikacyjnych, bankowych, ubezpieczeniowych i handlowych. Rekompensata finansowa przysługiwała tylko w przypadku niektórych przedsiębiorstw górniczych i przemysłowych – m.in. kopalni, przemysłu naftowego i gazu ziemnego, przedsiębiorstw związanych z energią elektryczną, zakładów wodociągowych, hut żelaza i metali kolorowych, przemysłu zbrojeniowego, lotniczego i materiałów wybuchowych, koksowni, cukrowni, gorzelni i browarów przemysłowych, fabryk drożdży, niektórych młynów zbożowych i olejarni, chłodni składowych, wielkich i średnich firm przemysłu włókienniczego oraz przemysłu poligraficznego i drukarni.

Dopełnieniem obu wspomnianych aktów był dekret z 8 marca 1946 r., zgodnie z którym na własność Skarbu Państwa przechodził majątek Rze-

---

² Akty te oraz implikacje prawne w szczegółowy sposób zostały opisane m.in. w publikacji: G. Bieniek, *Opinia o projekcie ustawy o skutkach wygaśnięcia praw rzeczowych na nieruchomościach, które weszły w granice Rzeczypospolitej Polskiej po II wojnie światowej, ujawnieniu w księgach wieczystych prawa własności Skarbu Państwa oraz o zmianie ustawy Przepisy wprowadzające kodeks cywilny oraz ustawy o księgach wieczystych i hipotece*, Druk Senacki nr 131, Opinie i Ekspertyzy OE-81, Biuro Informacji i Dokumentacji, Dział Analiz i Opracowań Tematycznych, Kancelaria Senatu, Warszawa 2008, s. 1–11.

szy Niemieckiej i byłego Wolnego Miasta Gdańska oraz ich obywateli (z wyjątkiem osób narodowości polskiej lub innej prześladowanej w trakcie wojny). Zaliczano do niego zarówno własność prywatną (oprócz przedmiotów osobistego użytku), jak i spółek prowadzonych przez Niemców i obywateli gdańskich. Wykonawcami tych postanowień były przede wszystkim cztery jednostki: działający od 1946 r. Urząd Likwidacyjny (UL), Przedsiębiorstwo Poszukiwań Terenowych (PPT) utworzone w 1948 r. oraz – od 1950 r. – Przedsiębiorstwo Upływniania Remanentów (PUR), a po jego likwidacji Centralny Urząd Gospodarki Materiałowej. Organizacja i funkcjonowanie tych jednostek stanowi ciekawy aspekt odbudowy kraju w pierwszych latach powojennych, ale temat ten do tej pory rzadko był poruszany w pracach naukowych.

Podstawę źródłową artykułu stanowi dokumentacja jednostek odpowiedzialnych za konfiskatę mienia opuszczonego i poniemieckiego na Dolnym Śląsku zgromadzona w Archiwum Państwowym we Wrocławiu.

Główny Urząd Likwidacyjny we Wrocławiu

Główny Urząd Likwidacyjny oraz okręgowe i obwodowe urzędy likwidacyjne przejęły obowiązki istniejącego od maja 1945 r. wojewódzkiego Oddziału Tymczasowego Zarządu Państwowego. Na podstawie późniejszej ustawy z 1948 r. zniesiono Główny Urząd Likwidacyjny, a jego obowiązki przejęły oddziały rejonowe obejmujące swym działaniem kilka powiatów. Podlegały one Ministrowi Skarbu, a jednostki funkcjonujące na terenie Ziemi Zachodnich i Północnych – Ministrowi Ziemi Odzyskanych. Po zmianach w ich strukturach znalazły się cztery wydziały: ogólny (sprawy organizacyjne, osobowe i gospodarcze), likwidacyjny z dwoma dodatkowymi działami, ewidencyjno-rewizyjny i powierniczo-likwidacyjny, prawny oraz budżetowo-rachunkowy. Okręgowy Urząd Likwidacyjny we Wrocławiu posiadał oddziały terenowe, których w sierpniu 1948 r. było 37, a uzupełnieniem tych struktur były dodatkowe delegatury w powiatach. Później ich liczbę zmniejszono do 20. Podstawowym zadaniem urzędów likwidacyjnych było wypełnianie postanowień zawartych w dekreście z 1946 r. Miały one: zabezpieczać opuszczone majątki do momentu przejęcia ich przez odpowiednie jednostki, poszukiwać remanentów (przedmiotów codziennego użytku – mebli, urządzeń przemysłowych i domowych, takich jak: maszyny do pisania, aparaty telefoniczne, materiały znalezione w poniemieckich magazynach – kable, izolatory oraz dzieła sztuki), kontrolować i sporządzać inwentarze mienia, nadzorować oddawanie ich w dzierżawę lub

sprzedaż, jeśli istniało niebezpieczeństwo ich degradacji lub koszty utrzymania były zbyt wysokie (DzU nr 3, poz. 13). Sprawą kluczową w tym okresie było zagospodarowanie jak największej liczby budynków lub lokali mieszkalnych. Zniszczenia zasobów mieszkaniowych w latach 1939–1945 były w Polsce największe w porównaniu z innymi krajami biorącymi udział w II wojnie światowej, a jednym z najbardziej zrujnowanych miast był m.in. Wrocław (Piwońska 2015: 96). Dodatkowo w tym trudnym okresie nie powstawały nowe budynki, a napraw dokonywano sporadycznie. Natomiast po 1945 r. remonty miały charakter bardzo ograniczony. Stan budynków znacznie pogarszały pożary oraz ciężkie zimy utrudniające przeprowadzanie robót budowlanych. Skutkowało to dalszym pogarszaniem warunków bytowych ludności.

Urząd Likwidacyjny przejmował wiele nieruchomości (w dobrym stanie technicznym oraz zniszczonych) na terenach gmin wiejskich i miejskich, a także nadzorował wyznaczanie i płacenie za nie czynszu. Przykładowo w przypadku powiatu wałbrzyskiego do zarządów miejskich i gminnych w pierwszych latach powojennych przekazano 4324 budynki, z których ponad 98% było niezniszczonych. W większości były to lokale mieszkalne (tab. 1). Akcją rozliczeniową objęto ostatecznie 3,5 tys. domów, a czynsz nałożono na 2800 budynków. Pozostałe 700 pominięto, ponieważ zajęte były przez wojska radzieckie (183 domy), urzędy państwowe, zarządy kąpielisk, domy kolonijne, a część (80) była niezamieszkała (Sprawozdanie z akcji poboru czynszów, 1946: 34).

Wysokość czynszu miała odpowiadać stawce przedwojennej. Aby usprawnić działania, rozwieszano plakaty informacyjne w dwóch językach, a miasta dzielono na dzielnice, do których wysyłano po dwóch kontrolerów. Byli oni najczęściej zaufanymi, zatrudnionymi wcześniej urzędnikami rządowymi lub samorządowymi. Pobór opłat nałożony na budynki często był utrudniony, a kontrolerów przyjmowano niechętnie. Lokatorzy nie płacili w wyznaczonym terminie, a repatrianci i osadnicy wojskowi w ogóle odmawiali regulowania czynszów za mieszkania i lokale handlowe (Sprawozdanie z działalności działu nieruchomości za grudzień 1945: 194). Akcję przekazywania nieruchomości administracji lokalnej planowano zakończyć do 1947 r.

W gestii UL znajdowały się sporadycznie nieruchomości zabytkowe. W styczniu 1945 r. przystąpiono do inwentaryzacji zamku w Żaganie. Znalaziono tam m.in. zniszczone radia, które oddano do naprawy, maszyny do szycia, pianina i fortepiany, kilka maszyn do pisania i liczenia (Sprawozdanie działu V – Ekonomicznego za grudzień 1945, 1946: 34). Do uporządkowania znalezionych przedmiotów zatrudniono ośmiu jeńców wojennych, którzy otrzymywali wynagrodzenie w wysokości 8 zł dziennie i żywienia.

Tabela 1. Nieruchomości przejęte przez Obwodowy Urząd Likwidacyjny w powiecie walbrzyskim i przekazane zarządom miejskim i gminnym w 1946 r.

Table 1. Property confiscated by the Regional Liquidation Office in the Walbrzych Powiat and handed over to the Municipal and Gmina Authorities in 1946

Miasto/Gmina	Rodzaj gminy	Liczba budynków		Liczba lokali	
		całych	zniszczonych	mieszkalnych	przemysłowych
Biały Kamień	miejska	735	–	4181	213
Boguszków	miejska	510	–	3200	140
Głuszycza	wiejska	405	–	3365	–
Jedlina Zdrój	wiejska	877	–	2894	–
Piastowo	wiejska	350	25	1750	80
Sobiecín	miejska	223	–	1882	127
Sokolice Dolne	wiejska	320	42	4093	31
Walim	wiejska	904	11	5179	75

– nie występuje

Źródło: Wykaz sprawozdawczy, 1946: 1.

Innym obowiązkiem UL było rozpatrywanie podań o odzyskanie majątków zagrabionych podczas II wojny światowej. Jedną z takich spraw była interwencja Wytwórni WYROBÓW SKÓRZANYCH I PRZYBORÓW PODRÓŻNYCH z Sosnowca. Firma prowadzona była od 1934 r., a w czasie wojny przejęli ją okupanci. Od sierpnia do października 1944 r. wywieziono z niej maszyny, narzędzia i surowce. Część majątku odnaleziono w późniejszym czasie w Rucewie w gminie Duszniki Zdrój (powiat Kłodzko). Wyposażenie zostało złożone w 23 skrzyniach w magazynach Spółdzielni Samopomoc Chłopska (Pismo do Obwodowego Urzędu Likwidacyjnego w Kłodzku, 1945: 10). Okręgowy Urząd Likwidacyjny, za zgodą Spółdzielni, zdecydował o zwróceniu majątku poprzednim właścicielom (Pismo do Wytwórni WYROBÓW SKÓRZANYCH I PRZYBORÓW PODRÓŻNICZYCH z dnia 10.09.1956, 1956: 15). O rozpatrzenie spraw związanych z majątkiem zwrócił się również do UL w 1946 r. Zakon Ojców Bonifratrów. Tu sprawa była nieco inna, ponieważ przekazana bonifratrom w wieczyste użytkowanie wrocławska apteka została przejęta jako mienie niemieckie i wydzierżawiona osobie prywatnej. Po pięciu miesiącach od zgłoszenia wydano postanowienie o natychmiastowym unieważnieniu umowy najmu i zwrocie pomieszczeń zakonowi (Postanowienie Okręgowego Urzędu Likwidacyjnego we Wrocławiu z dnia 13.06.1946 r., 1946: 49).

Pracowników UL skierowano również do walki z szabrownictwem. Szczególnie uskarżał się na ten proceder urząd w Sycowie. Skutkiem nasilonych kradzieży od marca 1945 r. wstrzymano tam większość prac

związanych z inwentaryzacją i katalogowaniem, a pracowników przeniesiono do punktów kontrolnych w Sycowie, Twardogórze i Międzyborzu. Urząd nie mógł poradzić sobie z tym problemem samodzielnie, dlatego wielokrotnie apelował do władz o zwiększenie personelu i uzbrojonych służb wartowniczych oraz uruchomienie dodatkowych kontroli. Takim nadzorem miały być objęte szczególnie magazyny należące do Armii Radzieckiej, które urzędy likwidacyjne starały się jak najszybciej opróżniać, a przedmioty wywozić transportami kolejowymi (Sprawozdanie miesięczne za maj 1946 r., 1946: 13). Zazwyczaj jednak walka taka miała ograniczony charakter. W przypadku wielu delegatur używano jedynie ogłoszeń ostrzegawczych. Zdarzało się, że w raportach UL również działalność Milicji Obywatelskiej i Straży Ochrony Kolei określano jak „popieranie szabru uprzywilejowanego”, ponieważ odebrane towary składowano w magazynach podlegających tym jednostkom i często padały one łupem kolejnych kradzieży (Sprawozdanie techniczne z dnia 1.08.1945 r., 1945: 1–2).

Ze względu na przyjęte w lutym 1948 r. rozporządzenie o zakazie wywozu mienia ruchomego z terenu tzw. Ziem Odzyskanych przewożenie niektórych przedmiotów³ wymagało uzyskania specjalnego pozwolenia wydawanego przez władze. Kontrolami ładunków zajmowali się pracownicy Ministerstwa Ziem Odzyskanych i urzędów likwidacyjnych, a także funkcjonariusze Milicji Obywatelskiej. Mimo że prawo dokładnie określało rodzaj przewożonych towarów, do UL zwracano się o zezwolenia dotyczące głównie przedmiotów codziennego użytku – mebli, luster, fortepianów, dywanów, naczyń kuchennych, żelazek, ubrań i odbiorników radiowych. W niektórych wykazach znajdowały się także sporadycznie dzieła sztuki, na przykład obrazy Wojciecha Kossaka (Pismo Okręgowego Urzędu Likwidacyjnego we Wrocławiu z dnia 3.12.1948 r., 1948: 60–61).

Urzędy likwidacyjne podejmowały również działania w związku z postanowieniami sądowymi o przepadku mienia. Podlegały im osoby oskarżone o współpracę z Niemcami, działające na szkodę osób prześla-

---

³ Rozporządzenie dotyczyło m.in. maszyn, narzędzi pracy, półfabrykatów, surowców, materiałów budowlanych i wyrobów stolarskich (jeśli zostały wyprodukowane z materiałów poniemieckich), towarów wykonanych przez spółdzielnie prywatne. Natomiast zezwolenia nie wymagano przy przewożeniu m.in. odzieży, pościeli, broni, amunicji i materiałów wybuchowych oraz sprzętu wojskowego, wyrobów włókienniczych, artykułów żywnościowych, szkła, porcelany, wyrobów z kamienia, hutniczych i farmaceutycznych, zabawek, nawozów sztucznych, dywanów, drewna opałowego. Rozporządzenie Ministra Ziem Odzyskanych z dnia 17 lutego 1948 r. w sprawie zakazu wywozu mienia ruchomego z obszaru Ziem Odzyskanych, DzU 1948, nr 11, poz. 80.

dowanych. Po wyroku zarządzano konfiskatę nieruchomości, w tym również gospodarstw rolnych i przedmiotów, z wyjątkiem rzeczy niezbędnych dla skazanych i ich rodzin. Część konfiskaty była magazynowana, a reszta sprzedawana w drodze przetargu. Do magazynów trafiały też ruchomości odnajdywane podczas rewizji przeprowadzonych przez MO. W wyniku takich działań do UL przekazywano nieraz przedmioty o wyjątkowej wartości, np. złoty kielich kościelny odnaleziony w jednym z domów we wsi Komorniki (Notatka w sprawie odnalezienia kielicha, 1946: 18). Zdarzały się również dobrowolne zgłoszenia przypadkowo odnalezionych dóbr. W październiku 1948 r. w trakcie remontu mieszkania odkryto zamurowane w ścianie teczki skórzane zawierające kilkadziesiąt sztuk złotej biżuterii (pierścionki, kolczyki, kolie, zegarki, sygnety). Na prośbę robotników, którzy dokonali odkrycia, tymczasowo pozostawiono im po jednym męskim zegarku. Obdarowani zostali również inni świadkowie odkrycia – studentka i pomoc domowa zatrzymały po jednym zegarku, pierścionku i krzyżyku, a inspektor nadzorujący otrzymał złoty zegarek. Resztę biżuterii skonfiskowano. Do czerwca 1947 r. w sprawach przypadku mienia działały średnio 24 komisje Okręgowego Urzędu Likwidacyjnego, które interweniowały w 2429 sprawach, z czego w 2029 przypadkach skonfiskowano mienie (Sprawozdanie Okręgowego Urzędu Likwidacyjnego we Wrocławiu, 1947: 18). W tym czasie wpłynęły 5382 odwołania (dotyczące zarówno pojedynczych przedmiotów jak i całości majątku), z czego 70 odrzucono, a przychylnie rozpatrzono 665. Przejęte przez UL z różnych źródeł mienie często przekazywano nowym użytkownikom bezpłatnie. Takim przywilejem objęto osadników wojskowych, którzy otrzymywali meble (Okólnik nr 86/III/48 z dnia 1.09.1948 r., 1948: 185).

Działalność wrocławskiego Przedsiębiorstwa Poszukiwań Terenowych

Prace urzędów likwidacyjnych wspierało Przedsiębiorstwo Poszukiwań Terenowych we Wrocławiu funkcjonujące w latach 1948–1950. Działalność tej jednostki obejmowała cztery rejony: Wrocław, Gorzów, Szczecin i Olsztyn. Na jej strukturę organizacyjną składała się: dyrekcja oraz trzy wydziały: techniczny, handlowy i finansowo-księgowy. Zadaniem wydziału handlowego było przekazywanie odszukanych urządzeń, maszyn, surowców i dzieł sztuki do odpowiednich jednostek administracyjnych. Natomiast dział techniczny zajmował się wykrywaniem i zabezpieczaniem majątku. Jego zadaniem było przeszukiwanie terenów

naziemnych i podziemnych, wyszukiwanie ukrytych remanentów przemysłowych, technicznych, naukowych i innych ukrytych przedmiotów (zatopionych lub zalanych wodą oraz zakopanych) niezgłoszonych odpowiednim służbom jako mienie ponemieckie (Pismo w sprawie powołania PPT z dnia 16.02.1948, 1948: 7). Pracownicy tej jednostki eksplorowali tereny fabryk, bunkry, obiekty wojskowe, szpitale, podziemia zamków, kościołów i miast, tereny byłych obozów koncentracyjnych i cmentarze żołnierzy radzieckich. Mieli wyraźne polecenie z Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego w Warszawie prowadzenia stałych i intensywnych poszukiwań przede wszystkim artykułów budowlanych, instalacyjnych i sanitarnych (Pismo do Przedsiębiorstwa Poszukiwań Terenowych we Wrocławiu z dnia 17.09.1949 r., 1949: 65). Takie wytyczne były podyktowane istotnymi brakami w tej sferze – na Dolnym Śląsku przejęto 65% wartości budynków fabrycznych i 56% maszyn i urządzeń według stanu z 1939 r. (Kociszewski 1995: 189). Przedmiotem zainteresowania Przedsiębiorstwa Poszukiwań Terenowych były także skarby, dzieła sztuki i archiwalia.

Inspektorzy zabezpieczali opuszczone warsztaty, porzucone maszyny i urządzenia. Informacje o nich otrzymywali od przedstawicieli lokalnych władz (sołtysów, wójtów i milicji). Pracownicy sprawdzali zarówno zasłyszane informacje, jak i zgłaszane oficjalnie. Za wskazanie ukrytych przedmiotów PPT wypłacało 10% ich wartości, dlatego w dokumentach archiwalnych nie brakowało takich zgłoszeń. Po przeprowadzonej analizie stopnia prawdopodobieństwa odkrycia ponemieckich przedmiotów na miejsce wysyłano inspektorów lub też występowano do władz albo właścicieli obiektów o zgodę na przeprowadzenie badań terenowych. Przykładowo w 1949 r. zwrócono się do Rektoratu Politechniki Wrocławskiej o pozwolenie na przeprowadzenie badań podziemi prowadzących w bliżej nieokreślonym kierunku z terenu uczelni (Pismo do Rektoratu Politechniki Wrocławskiej z dnia 25.07.1949 r., 1949: 119).

Pierwszą przeprowadzoną na dużą skalę eksploracją PPT była „Akcja Rozbrojenia Linii Odry” realizowana od 17 lipca 1946 r. do 31 sierpnia 1947 r. Obejmowała ona kilka etapów: zbieranie informacji o ukrytych obiektach, sprawdzanie i przeszukiwanie ich w terenie, zabezpieczenie i zabranie odnalezionych rzeczy. Działaniami objęto 36 obiektów, a były to (Wynik akcji Rozbrojenia Linii Odry z dnia 10.11.1947 r., 1947: 1–3):

- 1 obiekt całkowicie zniszczony – naziemna fabryka torped do łodzi podwodnych, całkowicie zniszczona, zawierająca jedynie złom i fragmenty budynków,

- 7 obiektów zajętych przez Armię Czerwoną na Pomorzu Zachodnim i Dolnym Śląsku, na których mieściły się fabryki amunicji i fabryki torped,
- 18 obiektów w eksploatacji, głównie na Ziemi Lubuskiej i Dolnym Śląsku – koszary, hale montażowe, prochownie, składy materiałów chemicznych, lotnicze i amunicji, fabryki wojskowe i sprzętu radiotechnicznego, cementu,
- 5 obiektów niedostępnych ze względu na zalanie lub zawalenie wejść na Dolnym Śląsku,
- 5 obiektów zidentyfikowanych na podstawie zebranych informacji – składy benzyny i maszyn, podziemne fabryki samochodów.

Działania PPT były często zbieżne z pracami urzędów likwidacyjnych i na tym polu dochodziło do wielu nieporozumień między tymi podmiotami. Jedną z takich spraw było zabezpieczenie (na skutek prywatnego zgłoszenia) 2 tys. cegieł szamotowych i 400 płyt szamotowych (Notatka dla Dyrektora Naczelnego na konferencję Dyrektorów O.U.L. z dnia 26.04.1949 r., 1949: 39). Kiedy rozpoczęto załadunek towarów, okazało się, że obiekt oraz towary podlegają UL w Brzegu. W raportach PPT podkreślono opieszałość i niedokładność UL w zabezpieczaniu i upłynnianiu podobnych remanentów (Notatka dla Dyrektora Naczelnego na konferencję Dyrektorów O.U.L. z dnia 26.04.1949 r., 1949: 39). Kolejnym przykładem konfliktu była sprzedaż towarów przez UL, które wcześniej zostały zabezpieczone przez PPT. Tutaj wskazano na przypadek spoza Dolnego Śląska – cztery wyłowione z jeziora Bęskiego samochody. Zgodnie z procedurą i aktami zdawczo-odbiorczymi przekazano je pod dozór Dyrektora Państwowych Nieruchomości Ziemskich w Giżycku. Według informacji zawartych w dokumentach dyrektor ominął właściwą drogę nabycia samochodów od PPT i nielegalnie wykupił je w Okręgowym Urzędzie Likwidacyjnym (Notatka dla Dyrektora Naczelnego na konferencję Dyrektorów O.U.L. z dnia 26.04.1949 r., 1949: 39).

Odnalezione przez pracowników PPT przedmioty kierowane były do wielu różnych przedsiębiorstw państwowych lub wykorzystywano je przy budowach i nowych inwestycjach. Przykładowo 30 km rur wodociągowych pozyskanych z dawnego obozu wojskowego w okolicy Mielca wykorzystano do budowy wodociągów miejskich Wrocławia (Pismo do Przedsiębiorstwa Poszukiwań Terenowych we Wrocławiu z dnia 17.09.1949 r., 1949: 65). Rzeczne barki płaskodenne o nośności powyżej 200 ton oraz holowniki skierowano do Centrali Państwowej Żeglugi na Odrze – Wrocław lub do Szczecina (Notatka do Dyrektora Naczelnego Ob. płk. Rumińskiego z dnia 22.03.1949 r., 1949: 39). Do PPT zwróciła się również jedna z katedr Politechniki Wrocławskiej z prośbą o przekaza-

zanie kompletnych hamowni do badań silników i podwozi samochodowych lub ich części. Urządzenia te były potrzebne do utworzenia laboratorium mechanicznego (Pismo do Przedsiębiorstwa Poszukiwań Terenowych we Wrocławiu z dnia 17.03.1950 r., 1950: 34). Drewno z tartaków na terenie powiatu głogowskiego bezpłatnie zostało przydzielone osadnikom. W zamian za to zobowiązali się oni do demontażu odnalezionych w tym miejscu maszyn (traki, heblarki, lokomobile) i przewiezienia ich do Państwowego Tartaku w Nosolicach, które obecnie są częścią Głogowa (Pismo do Państwowego Przedsiębiorstwa Poszukiwań Terenowych we Wrocławiu z dnia 13.01.1950 r., 1950: 113).

We wrześniu 1949 r. inspektorzy PPT przeszukali podziemną fabrykę poniemiecką w Antoniowie (powiat jeleniogórski). Części i maszyny, które w niej znaleziono, wzbogaciły wyposażenie sześciu przedsiębiorstw. Najwięcej urządzeń przekazano Fabryce Maszyn Lniarskich i Pomocniczych w Kamiennie Górze: 1500 podkładek do śrub, 239 mb. toru, 150 mb. kabla miedzianego, 225 podkładek pod szyny, 150 podkładów kolejowych, 80 grzejników, 8 wózków, 2 kompresory, 2 wyłączniki elektryczne oraz jeden piec centralnego ogrzewania, silnik elektryczny i kuźnię polową. Pozostałe towary oddano Zarządowi Miejskiemu Kamienna Góra (m.in. 58 kg przewodów aluminiowych bez izolacji, 3 tablice pod liczniki, jeden kompresor i pompę wodną), Polskim Kolejom Państwowym (19 ton szyn oraz ponad cztery tysiące części takich jak podkładki, wkręty, opórki do szyn i iglice z opornicą na żelaznej płycie), Państwowym Kamieniołomom w Grzędach (70 mb. toru, szyny, zwrotniki do rozjazdów), Głównemu Inspektoratowi Inżynierii i Saperów (6 wagonów puszek bakelitowych) oraz Zjednoczeniu Energetycznemu Okręgu Dolnośląskiego – jeden transformator (Notatka dla Dyrektora Naczelnego na radę Techniczno-Gospodarczą PPT z dnia 3.09.1949 r., 1949: 207–208).

Intensywność prac ukazuje roczne zestawienie Wydziału Technicznego z 1949 r. W styczniu do tej jednostki trafiło 139 spraw, z czego 67% zostało rozpatrzonych pozytywnie i poddanych poszukiwaniom terenowym. W kolejnych latach ich liczba zwiększała się. W marcu zajęto się 182 sprawami, z czego tylko dwie zgłoszono z urzędu, w tym 38 informacji pochodziło od osób prywatnych, a reszta była wynikiem inicjatywy pracowników. Jako najciekawsze pozyskane remanenty w tym miesiącu wyróżniono: 73 silniki elektryczne i 8 silników spalinyowych, 70 obrabiarek, 20 maszyn przemysłu spożywczego, a także urządzenia z farbiarni (Sprawozdanie Wydziału Technicznego PPT za czas od 1.III – 31.III.1949 z dnia 25.04.1949 r., 1949: 178). Przejęto również małą fabrykę trutek na szczury i wytwórnię win owocowych. Miesiąca-

mi, w których ponownie zgłoszono znaczną ilość spraw, był kwiecień, lipiec, sierpień i wrzesień (tab. 2). W kwietniu zbadano 263 zgłoszenia, z czego większość, bo 236, z wynikiem pozytywnym, a w ich trakcie zabezpieczono imponujący zbiór przedmiotów. Podczas prac odkryto fabrykę paszy, wytwórnię kleju i płatków ziemniaczanych, urządzenia maszynowe do suszenia trawy, 94 grzejniki elektryczne, lokomotywę parową, 165 silników elektrycznych, 6 betoniarek, 64 obrabiarki do metali i drzewa, 6 transformatorów wysokiego napięcia, 7 kas pancernych, 8 maszyn parowych oraz 18 kotłów parowych (Sprawozdanie Wydziału Technicznego PPT za czas od 1.VII – 31.VII.1949, 1949: 98). Do urzędu trafiały też zgłoszenia dotyczące zatopionego mienia, ale wstrzymywano się z wykonaniem wszelkich prac wodnych ze względu na brak kompletnego sprzętu nurkowego.

W lipcu w raportach dotyczących efektów pracy wykazano pozyskanie: 157 silników elektrycznych, 8 silników spalinowych, 76 obrabiarek do metali i drewna, 8 betoniarek, 7 baraków drewnianych, 11 kas pancernych, 2 samochodów osobowych i 2 ciężarowych, 100 generatorów spalinowych, 15 maszyn przemysłu spożywczego, urządzeń z wytwórni wina oraz 2 tys. mb. toru kolejowego (Sprawozdanie Wydziału Technicznego PPT za czas od 1.VIII – 31.VIII.1949 z dnia 3.09.1949 r., 1949: 144). W Antoniowie rozbrajano ładunki wybuchowe, we Wrocławiu szukano podziemnego skarbcza i przeszukiwano szpital na pl. Grunwaldzkim, a w Wielisławce – sztolnie (Sprawozdanie Wydziału Technicznego PPT za czas od 1.VIII – 31.VIII.1949 z dnia 3.09.1949 r., 1949: 144).

W sierpniu 1949 r. w Wydziale Technicznym PPT pracowały 23 osoby, w tym 14 inspektorów penetracyjnych i terenowych oraz 5 kierowników robót. W badanych przez nich 244 sprawach przeważały postępowania prowadzone z inicjatywy własnej pracowników. Do ciekawszych efektów prac zaliczono odzyskanie: 147 silników elektrycznych, 5 silników spalinowych, 40 obrabiarek, 8 betoniarek, 26 477 mb. toru kolejki, 93 koleb, 8 kompresorów, 4 kopaczek, 21 maszyn przemysłu spożywczego i kompletnego urządzenia z fabryki kafli (Sprawozdanie Wydziału Technicznego PPT za czas od 1.VIII – 31.VIII.1949 z dnia 3.09.1949 r., 1949: 178). Natomiast we wrześniu w Wydziale Technicznym zatrudnionych było 24 pracowników, w tym 15 inspektorów i 6 kierowników. Zbadano rekordową liczbę 395 spraw, z czego 87% przyniosło pozytywne efekty. Odnaleziono m.in. 312 silników elektrycznych i 21 spalinowych, 28 kas pancernych, 28 kotłów parowych, 18 maszyn tkackich, 46 obrabiarek do drewna, 16 obrabiarek do metali, 16 maszyn przemysłu spożywczego i 8 maszyn ceramicznych (Sprawo-

zдание Wydziału Technicznego PPT za czas od 1.XII – 31.XII.1949 r. z dnia 17.01.1950 r., 1950: 2). W październiku poszukiwania przyniosły nowe odkrycia w postaci m.in. 161 silników elektrycznych i 13 spalinowych, 18 obrabiarek do metali i 6 do drewna, 11 maszyn przemysłu spożywczego, 28 maszyn ceramicznych, 15 kotłów parowych, 38 kas pancernych oraz wielu innych przedmiotów pozyskanych głównie z fabryk. Zbadano również dawny magazyn Dolnośląskiej Spółki Budowlanej.

W grudniu natomiast PPT rozpatrzyło najmniejszą liczbę spraw ze wszystkich miesięcy, bo jedynie 78. Wynikało to z niesprzyjających warunków do pracy w terenie oraz zwiększonej liczby urlopów pracowników. W miesiącu tym oprócz maszyn (blacharskich, przemysłu spożywczego i ceramicznego) pozyskano też półfabrykaty i blachy żeliwne, formy odlewnicze, żelazo, złom aluminiowy, piasek i sadzę oraz glinę (Sprawozdanie Wydziału Technicznego PPT za czas od 1.VIII – 31.VIII. 1949 z dnia 3.09.1949 r., 1949: 178). Na ten czas zaplanowano prace nie tylko na terenie Dolnego Śląska. Działania zamierzano przeprowadzić również na zamku w Malborku (celem poszukiwań były cenne przedmioty, eksponaty muzealne i złoto ukryte w podziemiach), a także w Kielcach-Chęcinach (w związku z informacjami o zakopanym w tych okolicach złocie dukatowym umieszczonym w żelaznej skrzyni).

Tabela 2. Liczba spraw zbadanych przez Wydział Techniczny PPT w 1949 r.

Table 2. Number of cases investigated by the PPT Technical Department in 1949

Miesiąc	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Razem
Ogółem spraw	139	173	182	263	137	166	252	244	395	198	152	78	2379
Zgłoszeń urzędowych	10	8	2	16	2	3	11	3	9	2	1	2	69
Zgłoszeń prywatnych	31	31	38	32	6	23	37	36	28	22	20	12	316
Poszukiwania własne	98	134	142	215	129	140	204	205	358	174	131	64	1994
Wyniki pozytywne	93	148	124	236	134	158	227	207	345	172	137	66	2047
Sprawy w załatwieniu	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	229
Sprawy negatywne	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	103

· – brak danych

Źródło: Zestawienie spraw zbadanych przez Wydział Techniczny PPT od 1.I.1949 r. do 31.XII.1949 r., 1949: 1.

Do zadań PPT należała również weryfikacja doniesień i raportów dotyczących ukrytych przez Niemców skarbów i cennych zbiorów. W reakcji na sytuację na froncie pod koniec 1944 r. zarówno pracownicy niemieckich urzędów, jak i obywatele podejmowali próby ewakuacji w głąb Rzeszy cennych przedmiotów lub ukrywali je – zakopywali albo zamurowywali w skrytkach lub w specjalnych pomieszczeniach w domach (Wróbel 2009: 40). Informacje o takich znaleziskach były często fałszywe lub nieaktualne, ale mimo to urzędnicy zobowiązani byli każdą z nich sprawdzić. Badano zatem podziemia zamków i kościołów oraz innych obiektów – m.in. kompleks klasztorny w Henrykowie (Sprawozdanie z dnia 17.11.1948 r., 1948: 13), ruiny zamku w Ząbkowicach (Sprawozdanie z dnia 16.11.1949 r., 1949: 15), podziemia kościołów w Uboczcu i Gryfowie (powiat lwówecki). Inspektorów skierowano również do zamku w Rusinowie (powiat wałbrzyski). Odkopano tam studnię i przekopano piwnicę, ale nie odnaleziono w niej wejścia do żadnego tunelu (Sprawozdanie z dnia 11.11.1948 r., 1948: 109). Tylko nieliczne poszukiwania kończyły się sukcesem. W Dłużynie Dolnej (powiat Zgorzelec) odgruzowywano zburzony ewangelicki kościół, w którym znaleziono porcelanowe i kryształowe naczynia, srebrne sztucce, lornetkę, a także zniszczone tkaniny i ubrania (Sprawozdanie z dnia 24.01.1949 r., 1949: 17). Prace PPT przeprowadzano także na zamku Książ. Sprawdzano m.in. informacje o podwójnych sufitach, gdzie miały być ukryte liczne przedmioty (Sprawozdanie z dnia 16 listopada 1949 r., 1949: 108). Ostatecznie jednak dalsze eksploracje porzucono. Stwierdzono, że są one bezcelowe, ponieważ „przez 12 miesięcy stacjonowało tam wojsko Armii Radzieckiej”, po której nie pozostały żadne cenne przedmioty. W 1948 r. zabezpieczono głównie materiały instalacyjne, elektryczne, wodociągowe, gazowe oraz sprzęt budowlany (szyny, windy budowlane, młoty pneumatyczne). Windę wraz z silnikiem przekazano jednostce wojskowej, a koleby wąskotorowe Częstochowskiemu Przemysłowemu Zjednoczeniu Budowlanemu (Pismo z dnia 8 marca 1952 r., 1952: 13). Pozostałe znaleziska wykorzystano w pracach konserwatorskich na zamku.

Jednym z niewielu doniesień dotyczących zabytkowych rezydencji była notatka o pałacu w Piorunkowicach (gmina Prudnik). W październiku 1949 r. w jednym z pokoi odkryto tam schowek wypełniony „pewnymi poniemieckimi przedmiotami” (Pismo z dnia 28.10.1949 r., 1949: 10). Odkryty „skarb hrabiego Wessela” składał się ze sreber: pucharów, zastawy stołowej, świeczników, imbryków, kasetek, monet, kryształów, medali, naczyń ze złotymi ornamentami, porcelany i dokumentów,

w tym również testamentu hrabiego. Część z kolekcji, zakwalifikowanej jako rzeczy zabytkowe, przekazano Państwowemu Ośrodkowi Muzealnemu w Pszczynie, a dokumenty przewieziono do miejscowego Urzędu Bezpieczeństwa.

Innym sukcesem było zgłoszenie od pracowników młyna Polskich Zakładów Zbożowych w Pomianowie Dolnym (powiat Ząbkowice Śląskie). W trakcie przebudowy w 1950 r. obiektu odnaleziono zegarki, srebrne sztucce, złote monety i biżuterię (naszyjniki, broszki, medaliony, łańcuszki, sznury sztucznych pereł, kolczyki). Po przejęciu znaleziska przez urzędników pracownicy młyna wnieśli o przyznanie im premii. Pieniądze chcieli wydać na radio do świetlicy, pisali: „Młyn nasz znajduje się na wsi i posiadanie radia przyczyniło by się bardzo dla życia kulturalno-oświatowego naszej placówki pozbawionej wszelkich rozrywek” (Pismo z dnia 20.03.1950 r., 1950: 138).

Jednostki związane z poszukiwaniem i obrotem remanentami w latach 1950–1956

Od 1950 r. działania związane z odnajdywaniem i zagospodarowaniem mienia poniemieckiego i porzuconego traciły na znaczeniu. W tym czasie dokonano znaczących reorganizacji jednostek, które wcześniej się tym zajmowały. Przede wszystkim zlikwidowano w 1950 r. PPT, a na jego miejsce powołano Przedsiębiorstwo Upłynniania Remanentów, które właściwie kontynuowało zadania poprzedniej instytucji, ale w znacznie ograniczonym zakresie. Nową jednostkę powołano zarządzeniem Przewodniczącego PKPG z dnia 01.07.1950 r. Ekspozytura we Wrocławiu rozpoczęła działalność 1 lipca 1950 r., a jej zadaniem było wprowadzanie zbędnych w państwowych jednostkach administracyjnych lub bezpańskich remanentów do obrotu gospodarczego. Szczególny nacisk kładziono na przekazywanie przedmiotów na rzecz miejscowego przemysłu, co wcześniej nie było działaniem powszechnym. Aby przyspieszyć te przejęcia, ustalono, że zapotrzebowanie na materiały pochodzące z remanentów zbędnych lub nadmiarowych mogą składać cztery warszawskie jednostki: Związek Spółdzielni Pracy, Centrala Rzemieślnicza, Centralna Spółdzielnia Inwalidów Wojennych i Centrala Przemysłu Artystycznego i Ludowego (Pismo w sprawie upłynniania remanentów z dnia 22.03.1945 r., 1945: 34–35). Pod koniec swojej działalności jednostka ta nie prowadziła już poszukiwań i zabezpieczenia mienia, a zajmowała się jego zagospodarowaniem aż do momentu likwidacji w 1952 r. Wobec potrzeby

dalszego kontrolowania i organizacji obrotu pozyskanymi materiałami i ich wykorzystania, składowania i upłynniania utworzono Centralny Urząd Gospodarki Materiałowej z delegaturami okręgowymi w Gdańsku, Katowicach, Lublinie, Łodzi, Poznaniu, Szczecinie, Warszawie i we Wrocławiu (DzU 1952, nr 22, poz. 143). Jednostka ta została zlikwidowana w 1956 r. (DzU 1956, nr 54, poz. 244).

Zakończenie

Odzyskiwanie i zagospodarowywanie mienia porzuconego i poniemieckiego było niezbędnym czynnikiem w procesie odbudowy i wyposażenia zniszczonego przemysłu nie tylko tzw. Ziem Odzyskanych, ale także całego kraju. Odnalezione materiały przekazywano do zarządu administracji i fabryk, ale również przybyłym na te tereny osadnikom cywilnym i wojskowym. Natomiast przedmioty cenne pod względem artystycznym i historycznym wzbogacały zbiory muzeów (Niedźwiecki 1970: 346). Poszukiwania prowadzone przez pracowników państwowych jednostek odbywały się w zróżnicowanych warunkach, często w zimie lub na terenach zagruzowanych albo zalanych wodą. Pracownikom brakowało sprzętu, zwłaszcza do nurkowania i do transportu odnalezionych przedmiotów. Niejednokrotnie napotykali również na opór ze strony władz lokalnych. Jednym z takich przypadków był spór burmistrza Kudowy-Zdroju z inspektorem PPT, który chciał zabezpieczyć niezgłoszone poniemieckie silniki (Pismo do Urzędu Wojewódzkiego Wrocławia, 1949: 182). Burmistrz sprzeciwił się temu, uniemożliwiając dalsze postępowanie. Na prace prowadzone przez PPT często nie zgadzali się także przedstawiciele rolnych ośrodków maszynowych. Uważali oni, że maszyny mogły lepiej przysłużyć się w lokalnych gospodarstwach. Takich przypadków w początkach 1949 r. odnotowano kilka. Pierwszym z nich było zajście we wsi Pysząca (gmina Brzeg Dolny, powiat Wołów). Inspektorzy znaleźli tam dwa motory, ale grupa zorganizowana przez sołtysa i przedstawicieli ośrodka maszynowego nie dopuściła do ich zabezpieczenia (Pismo dotyczące poszukiwań i zabezpieczenia maszyn z dnia 15.02.1949 r., 1949: 230). Natomiast w powiecie zgorzeleckim przemocą zatrzymano obrabiarki do metali. Inspektorzy zwracali również uwagę na nasiloną zwłaszcza na Dolnym Śląsku (szczególnie w powiatach pogranicznych jak: Żary, Żagań, Koźuchów, Szprotawa, Bolesławiec, Zgorzelec, Lubań, Lwówek) lokalną akcję zbiórki złomu i metali. Miejscowa ludność niszczyła maszyny i urządzenia, również te sprawne, a pozyskane w ten sposób materiały wtórne sprzedawała na złomowiska. Raportowano, że miejscowi „tłuką młotami

korpusy żeliwne maszyn, które dają bardzo poszukiwany złom przy produkcji obrabiarek” (Pismo dotyczące poszukiwań i zabezpieczenia maszyn z dnia 15.02.1949 r., 1949: 230).

Akcje przejmowania majątków poniemieckich i opuszczonych często wykorzystywali oszuści. Jedną z takich spraw był incydent z Bolesławca. W 1947 r. zgłoszono, że na terenie powiatu mężczyzna legitymujący się specjalnym upoważnieniem udzielonym przez Ministra Ziem Odzyskanych szantażował osadników i odbierał im meble (Pismo do Wojewody Wrocławskiego z dnia 15 kwietnia 1947 r., 1947: 9–10). Inna sytuacja miała miejsce w Bierutowie (powiat Oleśnica), gdzie jeden z mieszkańców przywłaszczył sobie meble, obrazy i rzeźby z budynków kościelnych (Pismo do Okręgowego Urzędu Likwidacyjnego we Wrocławiu z dnia 8.11.1947 r. 1947: 107), również pod pozorem czynności zgodnej z prawem.

Z materiałów archiwalnych wynika, że działaniom opisywanych jednostek towarzyszyły liczne nadużycia, a urzędnicy czasem przywłaszczali sobie odnalezione przedmioty. Należy zatem przyjąć, że zachowane do dziś sprawozdania są niepełne. Brakuje w nich również szczegółowych danych dotyczących odnajdywanych rzeczy oraz pokwitowań odbioru przez muzea i inne jednostki państwowe. Być może dokumenty te się nie zachowały albo w ogóle nie powstały. Powołanie wspominanych organizacji świadczy jednak o ogromnej potrzebie odzyskiwania wszelkich materiałów niezbędnych do odbudowy fabryk. Były to znaleziska najcenniejsze, ponieważ uruchomienie przemysłu stało się niezbędne do zabezpieczenia ludności przed głodem i bezrobociem. Trudno jednak ocenić realne efekty pracy jednostek poszukiwawczych i ich wkład w odbudowę gospodarki w pierwszych, najtrudniejszych latach powojennych. Także kwestia konfiskaty mienia zabytkowego może budzić wątpliwości. Z jednej strony urzędnicy przyczyniali się do zabezpieczenia eksponatów muzealnych, a z drugiej w materiałach odnaleźć można opisy przekopywania historycznych nieruchomości w poszukiwaniu skarbów. Prace te pozbawione były zazwyczaj specjalistycznej kontroli archeologów czy konserwatorów zabytków, co przyczyniało się do dewastacji w zabytkowych zespołach.

Literatura

Piśmiennictwo

Bieniek G., 2008, *Opinia o projekcie ustawy o skutkach wygaśnięcia praw rzeczowych na nieruchomościach, które weszły w granice Rzeczypospolitej Polskiej po II wojnie światowej, ujawnieniu w księgach wieczystych prawa własności Skarbu Państwa oraz o zmianie ustawy Przepisy wprowadzające kodeks cywilny oraz ustawy o księgach wieczystych i hipotece*, Druk Senacki nr 131, Opinie i Ekspertyzy OE-81, Biu-

- ro Informacji i Dokumentacji, Dział Analiz i Opracowań Tematycznych, Kancelaria Senatu, Warszawa.
- Kociszewski S., 1995, *Integracja gospodarcza ziem zachodnich i północnych z Polską 1945–1960*, „Śląskie Studia Historyczne”, nr 4.
- Niedźwiecki W., 1970, *Kultura i sztuka [w:] Dolny Śląsk w Polsce Ludowej*, red. W. Bielowicz, Wrocław.
- Piwońska I., 2015, *Główne konsekwencje II wojny światowej dla warunków mieszkaniowych w Polsce*, „Społeczeństwo i Ekonomia”, nr 1(3).
- Sadowski A., 2009, *Własność a użytkowanie gruntów rolnych*, Białystok.
- Wróbel W., 2009, *Ukryte skarby. Niezwykłe losy dzieł sztuki na Dolnym Śląsku w latach 1942–1950*, Wrocław.

Akty prawne

- Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej (DzU nr 3, poz. 13).
- Dekret z dnia 24 kwietnia 1952 r. o Centralnym Urzędzie Gospodarki Materiałowej (DzU 1952 nr 22, poz. 143).
- Dekret z dnia 8 marca 1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich
- Rozporządzenie Ministra Ziem Odzyskanych z dnia 17 lutego 1948 r. w sprawie zakazu wywozu mienia ruchomego z obszaru Ziem Odzyskanych (DzU 1948, nr 11, poz. 80).
- Ustawa z 3 stycznia 1946 r. o przejęciu na własność Państwa podstawowych gałęzi gospodarki narodowej (DzU 1946, nr 3, poz. 17).
- Ustawa z dnia 15 listopada 1956 r. o utworzeniu przy Radzie Ministrów Komisji Planowania i o zniesieniu Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego (DzU 1956, nr 54, poz. 244).

Źródła archiwalne

- Archiwum Państwowe we Wrocławiu (dalej: APWr), Okręgowy Urząd Likwidacyjny we Wrocławiu (dalej: OULWr), Notatka w sprawie odnalezienia kielicha, sygn. 556.
- APWr, OULWr, Pismo do Obwodowego Urzędu Likwidacyjnego w Kłodzku, sygn. 536.
- APWr, OULWr, Pismo do Okręgowego Urzędu Likwidacyjnego we Wrocławiu z dnia 8.11.1947 r sygn. 551.
- APWr, OULWr, Pismo do Wytwórni Wyrobów Skórzanych i Przyborów Podróżniczych z dnia 10.09.1956, sygn. 536.
- APWr, OULWr, Pismo Okręgowego Urzędu Likwidacyjnego we Wrocławiu z dnia 3.12.1948 r., sygn. 547.
- APWr, OULWr, Postanowienie Okręgowego Urzędu Likwidacyjnego we Wrocławiu z dnia 13.06.1946 r., sygn. 536.
- APWr, OULWr, Sprawozdanie Okręgowego Urzędu Likwidacyjnego we Wrocławiu, sygn. 554.
- APWr, OULWr, Sprawozdanie z akcji poboru czynszów, sygn. 533.
- APWr, OULWr, Sprawozdanie z działalności działu nieruchomości za grudzień 1945 r., sygn. 533.
- APWr, Państwowa Inspekcja Gospodarowania Materiałami (dalej: PIGM), Notatka dla Dyrektora Naczelnego na konferencję Dyrektorów OUL z dnia 26.04.1949 r, Wrocław, sygn. 29.
- APWr, PIGM, Notatka dla Dyrektora Naczelnego na radę Techniczno-Gospodarczą PPT z dnia 3.09.1949 r.
- APWr, PIGM, Notatka do Dyrektora Naczelnego Ob. płk. Rumińskiego z dnia 22.03.1949 r., Wrocław, sygn. 29.

- APWr, PIGM, Pismo do Państwowego Przedsiębiorstwa Poszukiwań Terenowych we Wrocławiu z dnia 13.01.1950 r., sygn. 27.
- APWr, PIGM, Pismo do Przedsiębiorstwa Poszukiwań Terenowych we Wrocławiu z dnia 17.09.1949 r. sygn. 26.
- APWr, PIGM, Pismo do Przedsiębiorstwa Poszukiwań Terenowych we Wrocławiu z dnia 17.03.1950 r., sygn. 27.
- APWr, PIGM, Pismo do Rektoratu Politechniki Wrocławskiej z dnia 25.07.1949 r. sygn. 26.
- APWr, PIGM, Pismo do Urzędu Wojewódzkiego Wrocławia, Wydział Przemysłowo-Handlowy z dnia 6.05.1949, sygn. 26.
- APWr, PIGM, Pismo dotyczące poszukiwań i zabezpieczenia maszyn z dnia 15.02.1949 r., sygn. 26.
- APWr, PIGM, Sprawozdanie Wydziału Technicznego PPT za czas od 1.III – 31.III.1949 z dnia 25.04.1949 r., Wrocław, sygn. 29.
- APWr, PIGM, Sprawozdanie Wydziału Technicznego PPT za czas od 1.VII – 31.VII.1949, Wrocław, sygn. 30.
- APWr, PIGM, Sprawozdanie Wydziału Technicznego PPT za czas od 1.VIII – 31.VIII.1949 z dnia 3.09.1949 r., Wrocław, sygn. 30.
- APWr, PIGM, Sprawozdanie Wydziału Technicznego PPT za czas od 1.XII – 31.XII.1949 r. z dnia 17.01.1950 r., sygn. 30.
- APWr, OULWr, Sprawozdanie działu V – Ekonomicznego za grudzień 1945 r. z dnia 5 I 1946 r., sygn. 533.
- APWr, OULWr, Sprawozdanie techniczne z dnia 1.08.1945 r., sygn. 531.
- APWr, OULWr, Sprawozdanie miesięczne za maj 1946 r., sygn. 534.
- APWr, OULWr, Pismo do Wojewody Wrocławskiego z dnia 15.04.1947 r., sygn. 551.
- APWr, PIGM, Wynik akcji Rozbrojenia Linii Odry z dnia 10.11.1947, sygn. 1.
- APWr, OULWr, Okólnik nr 86/III/48 z dnia 1.09.1948 r., sygn. 554.
- APWr, PIGM, Pismo w sprawie powołania PPT z dnia 16.02.1948, sygn. 1.
- APWr, PIGM, Sprawozdanie z dnia 11.11.1948 r., sygn. 61.
- APWr, PIGM, Sprawozdanie z dnia 17.11.1948 r., sygn. 56.
- APWr, PIGM, Sprawozdanie z dnia 27.11.1948 r., sygn. 61.
- APWr, PIGM, Sprawozdanie z dnia 24.01.1949 r., sygn. 56.
- APWr, PIGM, Pismo z dnia 28.10.1949 r., sygn. 64.
- APWr, PIGM, Sprawozdanie z dnia 16.11.1949 r., sygn. 56.
- APWr, PIGM, Pismo z dnia 20.03.1950 r., sygn. 64.
- APWr, PIGM, Pismo z dnia 8.03.1952 r., sygn. 61.
- APWr, PIGM, Pismo w sprawie upłynniania remanentów z dnia 22.03.1950 r., sygn. 5.

The Confiscation of Abandoned and Former-German Assets by State Institutions in Lower Silesia 1945–1956

Abstract

Reconstruction of areas connected to Poland after 1945 but devastated during the war, was a priority of the authorities. The restoration of the former role of urban industrial and cultural centers as well as the reconstruction of farms and agricultural production depended on the reconstruction and development of the entire region. The main barriers in this process were the destroyed infrastructure, material shortages, insufficient

means of transport, machines and tools, but also particularly qualified human resources. To complement deficiencies, a search was conducted to identify properties which could be put to further use. Responsible for it were the state institutions, whose activities were of particular importance in the Northern and Western Territories.

Key words: Former German properties, Lower Silesia, liquidation offices, Przedsiębiorstwo Poszukiwań Terenowych (The Office of Territorial Surveyance), property, art-work, heritage